

Stichting Dijk van een Delta | HollandDELTA

PO Box 6270
4000 HG TIEL

Zoelen, locatie Lingemeren
Rijn Maas delta,
Nederland

HollandDELTA™

Zoelen, 11 juli 2022

Aan bestuurders van het Speerpuntberaad Recreatie & Toerisme
in vergadering bijeen op 12 juli 2022

Colleges van burgemeester en wethouders en Raden
van de gemeenten Buren, Culemborg, Maasdriel, Neder-Betuwe, Tiel, West Betuwe, West Maas en Waal,
Zaltbommel
kopie: de heer W. Minkhorst, Regio Rivierenland

Betreft: feedback en input Agendapunt 4abc Opgaven Recreatie & Toerisme 2023 t/m 2025

Geachte bestuurders,

Vanuit Stichting Dijk van een Delta hebben wij onder de vlag van HollandDelta, de afgelopen jaren meer dan 2 duizend 5 O's (Ondernemers, Onderwijs, Onderzoek, Ondernemende inwoners en Overheid) actoren ondersteund met werkplaatsen, hackathons en innovatie samenwerkingen. Wij hebben kennis genomen van agendapunt 4abc Opgaven Recreatie & Toerisme 2023 - 2025, zoals deze door de samenwerkende gemeenten zijn voorgesteld. In de bijlage hebben we voor deze vier opgaven: Rivierbeleving & Recreatieplaatsen [R&R], AgroToerisme [AT], Cultuurhistorische Landmark [CL] en RegioPromotie [RP] een terugkoppeling gegeven. Hieronder geven we input vanuit ons perspectief over de richting en het tempo van de opgaven Recreatie & Toerisme.

We zouden met de 5 penta-helix partijen nadrukkelijker willen gaan sturen op een houdbare versie van het recreatief/toeristisch systeem, omdat daarmee maatschappelijke doelen het best kunnen worden gediend. Daarnaast willen we versneld evolueren richting een volwaardige betekenis-economie, gezien de enorme voorraad aan landschap, natuur en cultuur elementen, aanwezig in onze regio. Het richten op "betekenis geven" is nog een stap hoger, dan de trede "beleven" (experience). Redenen om dit te willen is ondermeer om onze activiteiten minder gevoelig te maken voor externe schokken in de economie en minder overgeleverd te zijn aan concurrentie uit andere gebieden, die alleen de krenten uit de pap halen.

Een goed in het landschap en de gemeenschap geïntegreerde betekeniseconomie is van grote maatschappelijke waarde.

Dit willen we combineren met de doorgroei naar een volwaardige sector met een cluster structuur en innovatie-ecosysteem, zodat we als grote groep R&T actoren een robuuste bijdrage kunnen leveren aan maatschappelijke en economische doelen in de regio.

We zouden als ontluikend Cluster een transformatie willen bewerkstelligen van een overheids-centrische sturing van de ontwikkeling van visie en strategie binnen dit speerpunt, naar een integrale sturing door vertegenwoordigers uit alle groepen uit de penta-helix. Dit vereist van overheden moed en vertrouwen, om zaken los te laten en dialoog aan te gaan op mérites, teneinde tot krachtige impulsen voor onze regio te komen. Veel inwoners en bezoekers zullen deze inspanningen kunnen waarderen en het kan hiermee een florerend ecosysteem aan professionals, ondernemers en vrijwilligers opleveren. De combinatie van deze groepen met hun verschillende competenties en kwaliteiten zal trots opleveren bij allen, die er aan hebben bijgedragen.

Hieronder geven we alvast een voorzet voor thema's, die we de komende drie jaar zouden willen kwartiermaken, ontwerpen, ontwikkelen, creëren en realiseren. Het is een groslijst aan strategie, die richting kan geven aan een eerste prototype van een regionaal R&T ontwikkelmodel.

A Delta Landschap

De ligging in het hart van de Rijn Maas delta is veruit de belangrijkste factor, die onze regio als bestemming onderscheidend en concurrerend maakt. Dat weinig bewoners en bezoekers het verhaal van de delta kennen is een uitdaging. Een positionering als Rijn Maas delta is krachtig, omdat daarmee alle verhalen van individuele bewoners en bezoekers verbonden kunnen worden aan dit eeuwenoude en actuele verhaal: een rivierdelta van twee belangrijke Europese rivieren. We hebben daarom al eerder geadviseerd om "Rivierenland" niet te gebruiken. Tevens willen we niet naar een nieuwe *alias* als "Fruitedelta" gaan. Rijn Maas delta zegt het eenduidig en dat zullen we moeten koesteren. De Rijn Maas delta maakt nog een verbinding, nl dat we bestaan uit twee riviersystemen in de nabijheid van de zee/oceaan. Dit vormt in tijd een van klimaatverandering een bron van inspiratie voor nieuwe verhalen en handelingsperspectieven, die we moeten ontwikkelen om klimaatadaptief te worden. Krachtige namen als Betuwe en Land van Maas en Waal zullen hun positie versterken. Wij willen met de penta-helix partijen de Rijn Maas delta en onze regio als "hart" van deze mondiale delta, verder gaan laden.

<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/jfr3.12782>

B Delta Natuur

Wereldwijd maar ook in Nederland staan we voor enorme opgaven ten aanzien van natuur en biodiversiteit. We hebben in Nederland als gevolg van Ruimte-voor-de-Rivier, 1000 km² (inclusief water) aan nieuwe deltanatuur ontwikkeld. Als het Deltaprogramma, Integraal Rivier Management (IRM) en Programmatische Aanpak Grote Wateren (PAGW) zijn afgerond, dan heeft de mitigatie en het adaptief maken van de Rijn Maas delta, mogelijk meer dan € 9 miljard gekost. Reden genoeg om deze investeringen met andere doelen in de regio te verbinden.

Het (aspirant) Rijn Maas delta Nationaal Park (Nieuwe Stijl), kan meerdere groepen perspectief bieden. Agrariërs kunnen een rol verwerven om delen van de natuur te beheren. Inwoners en bezoekers kunnen zich opnieuw verbinden met natuur. In Italië ontwikkelen en beheren mensen-met-afstand-tot-de-arbeidsmarkt een National Park om passies te (her)ontdekken en nieuwe competenties te ontwikkelen om vervolgens hun persoonlijke traject (loondienst, zzp, startup, etc) te vervolgen. Ondernemers kunnen

met andere O's nieuwe combinaties van diensten ontwikkelen, die als kennis geëxporteerd kunnen worden naar andere waterrijke gebieden in de wereld.

<https://www.helpdeskwater.nl/onderwerpen/water-ruimte/ecologie/programmatische-aanpak-grote-wateren-pagw/>

C Delta Cultuur

Omdat een rivierdelta een locatie is waar de rivieren zich splitsen en de zee en de riviertakken samenkomen, is het meestal een gebied met invloeden van beide. Dit maakt delta's, maar ook delta-steden en -dorpen zo interessant. Daarom hebben veel delta's prachtige muziek met vele invloeden, denk maar aan Jazz in New Orleans. De waterwegen van de delta hebben er ook voor gezorgd, dat we linies hebben uit allerlei tijden. Van de Romeinen, Spanjaarden, Fransen, Duitsers maar ook Batavieren. Deze hebben landmarks in het landschap achtergelaten en ervoor gezorgd, dat er vele lagen in de verhaallijn over onze delta zijn. Dat maakt het voor bewoners en bezoekers zo aantrekkelijk. Wij willen met de actoren van de penta-helix doorpakken, om de recent verworven UNESCO Werelderfgoed 'Hollandse Linies' en UNESCO Werelderfgoed 'Limes' te voorzien, van een florerend zakelijk en innovatie ecosysteem, waarmee velen inwoners werk maar ook ontspanning kunnen vinden in deze enorme klus, die de komende 50 jaar tot ontwikkeling kan worden gebracht. Wij verwachten, dat de Zuidelijke Waterlinie langs de Maas ook een majeure partij gaat meebazen in de nabije toekomst, gecombineerd met Meanderende Maas aanpassingen aan het riviersysteem. Onze strategische ligging te midden van deze iconen van wereldklasse, maakt dat we onze strategie daarop moeten aanpassen en moeten inzetten om de bewoners en ondernemers ook een rol te geven in de ontwikkeling ervan.

D Delta Campus

Om onze regio een positie te geven temidden van wereldwijde transformaties, is het van belang de delta-kernkwaliteiten te verknopen en toe te werken naar het volgende niveau van integratie (NextGen). Het is aantrekkelijk om werk-, educatieve en recreatieve locaties te verbinden in een poli-centrische Delta Campus (deels virtueel/deel fysiek). Op dit moment wordt er een EU Horizon Europe offerte/voorstel voorbereid, waarin de penta-helix partijen uit de Rijn Maas delta mogelijk gaan samenwerken met hun collega's uit de Mekong delta (Vietnam) en de Mississippi delta (USA). Dit programma kan een voorbeeldfunctie krijgen voor een stroom aan nieuwe programma's, die we vanuit deze regio gaan vormgeven, waarbij de Rijn Maas delta als innovatie proeftuin wordt ingezet. Ook als we maar in staat blijken om 1 procent van het EU budget onze richting in te laten afbuigen, dan vergroten we toch de lokale budget polsstok met € 1 miljard. We willen samen met de penta-helix partijen de Delta Campus verkennen, kwartiermaken en gaan ontwikkelen. Deze poli-centrische Delta Campus kan een krachtige innovatie partner worden tussen Brainport, Utrecht Region en de Groene Metropool regio. We zullen ons positioneren in de water-nexus met alle domeinen, die water nodig hebben om hun rol als ecosysteemdienst te vervullen, bijvoorbeeld tuinbouw, landbouw, logistiek, vrijetijd, natuur, waterberging, drinkwater, etc.

E Delta Cluster

Aangezien hechte samenwerking tussen actoren binnen de penta-helix (5 O's) voor de vrijetijdseconomie (Recreatie & Toerisme) essentieel is, willen we verder evolueren naar een Cluster. De tijd is nu rijp om de sturing vanuit de overheid te verrijken met netwerk-governance, waarbij alle partijen van de penta-helix meesturen, afhankelijk van belangen en bijdragen binnen het ecosysteem. Dit speelt energie, tijd en middelen bij overheden vrij om effectiever het 1/5 deel overheidsopgaven binnen het penta-helix cluster te realiseren. Door ook andere belangen van de penta-helix samenwerking (4/5) te empoweren wordt een hefboom gecreëerd, waardoor een "meer-dan-de-som-der-delen" effect (synergie) ontstaat.

Economen geven aan, dat daarmee zg netwerk-effecten kunnen worden gerealiseerd. Door een katalysator toe te voegen, kan het vliegwiel in een versnelling krijgen. Hierdoor gaan groepen actoren, bijvoorbeeld ondernemers en professionals meer toegevoegde waarde met elkaar uitruilen. Dit zal ook stimuleren, dat jongeren, studenten, professionals, ondernemers en vrijwilligers gaan ervaren, dat ze deel uitmaken van een krachtig gedeeld innovatie-ecosysteem. Omvangrijke Europese aanbestedingen (EU besteedt met Horizon Europe € 100 miljard in 7 jaar) om innovatieve oplossingen te oogsten, kunnen met verbonden met het konvooi van het **Delta Cluster** (water, agri, logistiek, vrijetijd, natuur, etc). Hierdoor kan deze regio onderscheidend en competitief blijven. We vragen de regionale overheden om met de penta-helix partijen, de ook strategische vernieuwing van de GR (Uiterwaard), Bureau Toerisme (BT) en Economic Board richting een NextGen Delta Cluster voor Vrijetijd, ter hand te nemen en de ontwikkeling in het nieuwe paradigma van een Cluster structuur een krachtig impuls te geven.

F Delta Twin

Veel maatschappelijke opgaven lopen vast. We werken met methoden, die voorheen voldeden, maar nu falen. Zelfs bij de nieuwe Omgevingswet is vastgesteld, dat informatiesystemen het beleid nog niet kunnen ondersteunen. Wij stellen voor om van de Rijn Maas delta een zg "Digital Twin" te gaan maken. Een digitale tweeling, een digitale representatie, waarmee de samenwerking tussen de 5 O's kan worden versterkt. Sectoren/clusters als water, agri, logistiek en vrijetijd kunnen nieuwe innovaties ontwikkelen op basis van deze digitale twin van de delta. Een eerste aanzet is gemaakt ten behoeve van droogte uitdagingen. De Delta Twin van de Rijn Maas delta kan worden ontwikkeld met EU gelden. We hebben deze proeftuin reeds kwartier gemaakt met TU Delft binnen het DestinE initiatief van de Europese Commissie. We verwachten, dat deze Delta Twin in de toekomst zal worden doorontwikkeld naar een "Delta Metaverse", waarbij meerdere delta gemeenschappen wereldwijd, elkaar kunnen ondersteunen, bij grote opgaven. We zien voordelen ook voor het Recreatie & Toerisme ecosysteem omdat het ontwikkelen en bouwen met duizenden actoren in het omvangrijke ecosysteem zal vereenvoudigen. Deelnemers kunnen dan een AR/VR bril opzetten, om met elkaar op een locatie naar betekenis-aspecten te kijken, om vervolgens met een vervolgstap te komen.

Het DestinE initiatief van de Europese Commissie:

<https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/destination-earth>

<https://youtu.be/BQr593iCEn8>

G Deltanauten

Door alle maatschappelijke opgaven komt er veel op inwoners, ondernemers, vrijwilligers, studenten af. Onze regio ontbeert een integraal programma, waarin mensen de kans krijgen, zichzelf goed voor te bereiden op deze grote transformaties en hierin een nieuwe positie te nemen om een economische of maatschappelijke bijdrage te leveren. Deze regio is in de Romeinse tijd met de Batavieren een opleidingsgebied geweest ('Limes'). Men kon hier educatie krijgen in paarden fokken en berijden, voedsel bereiden en verhandelen en linies bouwen en verdedigen. Toen deden we dat al samen met mensen, die van ver kwamen. Hieruit ontstonden nieuwe combinaties.

We hebben nu de unieke kans om een 21ste eeuw variant te ontwikkelen. De kracht om ondernemende en creatieve inwoners te verbinden met internationale opgaven met betrekking tot water, landschap, natuur, voedsel en gezondheid. Onze **Deltanauten** kunnen uiteindelijk op afstand train-de-trainers programma's geven aan aspirant Deltanauten, uit bedreigde gebieden in de wereld. Het bieden van handelingsperspektieven, om veerkrachtig te worden en lokale gemeenschappen te laten floreren. Met 100+ verschillende delta-(buiten)sporten, waarvan een deel nu al worden uitgevoerd door soms kleine communities (bijv. Lektocht rivierzwemmen en Respec sloepenroeien), kunnen we passie en veerkracht ontwikkelen, tussen generaties kennis en kunde overdragen en mensen verbinden om aan complexe opgaven te werken. Met virtuele verbindingen met 100 klimaatbedreigde delta's wereldwijd, zou onze

regio uiteindelijk 1 miljoen leven-lang-leren trajecten per jaar kunnen invullen. We willen samen met de penta-helix partijen een Deltanauten programma ontwerpen en co-creëren en ervoor zorg dragen, dat deze op unieke wijze wordt verbonden aan het delta-landschap, de deltanatuur en de cultuurhistorische landmarks.

Respec

<https://youtu.be/gZak7Yk3sLA>

Lektocht

<https://youtu.be/WwUu-pBJBSQ>

H Delta Eden

De Rijn Maas delta vormt als bestemming voor Recreatie & Toerisme een enorme voorraad aan landmarks en hotspotgebieden. Alle met bijzondere eigenschappen en verbonden met verschillende tijden bijvoorbeeld: boerderijen, steenfabrieken, dijkmagazijnen, kerken, forten, industriële complexen, etc. Om het verhaal van de Rijn Maas delta een krachtig impuls te geven in de komende eeuw willen we een extra impuls in dit poli-centrische netwerk van cultuur-objecten toevoegen. Delta Eden [ΔEDEN] een fysieke locatie, gecombineerd met een virtuele space, waar het grote verhaal van de Rijn Maas delta kan worden verteld in de context van Planet Earth, de klimaatverandering, de water-nexus met alle cross-overs, die er zijn met verschillende sectoren (Agri, Logistiek, Toerisme, etc). Delta Eden zal tevens de verbinding gaan vormen tussen 100 delta's van de wereld en de vriendschapsrelaties tussen de delta-gemeenschappen tastbaar maken. De werk- maar ook vriendschapsrelaties tussen Deltanauten van wereldwijde delta's vormt een bron van inspiratie voor jong en oud. Wij willen met de regio verkennen of een Delta Eden een positie kan krijgen binnen een netwerk van landmarks en of we met de EU en de VN (UNESCO) er een LivingLABs ikoon van kunnen maken hoe wereldgemeenschappen samenwerken.

Eden Project:

<https://youtu.be/wuOjoU27wx4>

<https://www.edenproject.com/new-edens>

I Delta Conferentie

Vanaf 2015 zijn we in deze regio gestart met een jaarlijkse HollandDelta Conferentie (WWIC) in de maand maart in Tiel (Agnietenhof/Zinder). Vanaf 2023 willen we, als de pandemie het toelaat, weer continueren. De Delta Conferentie zal jaarlijks honderden actoren (fysiek en remote) uit de penta-helix samenbrengen, om middels co-design en co-creatie samen te ontwikkelen. Per thema (landschap, natuur, cultuur, deltanauten, etc) zullen challenges worden aangeboden, om teams mogelijkheid te geven om de volgende versie te prototypen, als ware hun oplossing, een module binnen een open-source software platform. In dit geval is de Rijn Maas delta het "*Operating System*", het platform. Voorbeeld: ondernemers, inwoners en bezoekers willen aan de volgende versie van een kano-routing werken en leveren, die week hun innovatie roadmap af, die input vormt voor denk en doewerk van allerlei partijen van de penta-helix. De overheid is zowel deelnemer in de ontwikkelteams als uitschrijver van eigen challenges. Bijv om specifieke overheidstaken anders aan te pakken, bijvoorbeeld "Hoe kunnen lokale ingezeten-belasting (voor bezoekers en ondernemers) laagdrempelig maken?"

J Delta Infra

Om de Rijn Maas delta als bestemming goed te laten functioneren, wordt het van belang om ook grote verbindingen te maken. Dit kunnen hotspots van verschillende korrelgroottes zijn, die liggend in het

landschap een poli-centrisch netwerk vormen met allerlei routes ertussen en een fijnmazig web van bijv Delta-erven (bijv. VAB, percelen, die voorheen een andere bestemming hadden). Door deze korrels zowel qua routenetwerken voor bewegen en sporten goed te verbinden als qua mobiliteit (vervoer heen of terug), kan ervoor worden gezorgd, dat bezoekers nauwelijks gebruik hoeven te maken van eigen vervoer. Net als ski-bussen in de Alpen, kan Delta-mobility ervoor zorgen, dat inwoners en bezoekers bewegend of sportend over grote afstanden toch van deur tot deur komen. Het voordeel is, dat hierdoor de bestemming in de beleving intensiever en betekenisvoller wordt en meer waarde per bezoeker kan worden vastgehouden in de regio. We vragen de regio om samen met de penta-helix deze structuren te gaan prototypen en een ontwikkelagenda op te stellen om hubs en routes te verbinden.

K Delta Sporten

Door de Rijn Maas delta expliciet vorm te geven als 'Beweeg & Sport' delta bestemming wordt, de kracht van ons landschap optimaal gebruikt. Vergelijk het met wintersport, de bergen en de sneeuw bieden een uniek canvas, hetgeen door andere bestemmingen nauwelijks te kopiëren is. Door, voor de Rijn Maas delta met (sociale) ondernemers 100 verschillende delta-sporten te ontwikkelen, wordt de draagkracht van het landschap vergroot, zonder dat de bestemming ten onder gaat in overconsumptie. Als hiervoor sporten worden geselecteerd, die veel training en begeleiding nodig hebben, ontstaat een breed en duurzaam waardemodel, waarop het ecosysteem kan functioneren. Voorbeeld: duiksport, vissport, ballonvaren, triathlon, zeilen, fietsen, sloepen-roeien, etc.

We vragen de regio om samen met de penta-helix partijen te verkennen of we deze deze deltasporten, die voor een groot deel reeds actief zijn in de Rijn Maas delta, een versnelling kunnen geven. Onze inzet is om daarmee een uniek competitief en onderscheidende kwaliteit te bieden in de delta. Deze kernkwaliteit kan voor inwoners en hun bezoekers zorgen voor bijdragen aan brede welvaart.

Bovengenoemde strategieën om de Rijn Maas delta te ontwikkelen en onze regio als hart van deze unieke delta te voorzien van duurzame, houdbare voordelen voor inwoners, ondernemingen en maatschappelijke organisaties, zouden we willen inzetten, met een stip-op-de-horizon droom om gericht met innovatieve inspanningen van penta-helix partijen, aan de slag te gaan. In het voorjaar van 2023 zou een mijlpaal kunnen worden als eerste versie van de Delta, omdat er dan een Hackathon (Delta Conferentie) is gehouden met velen actieve actoren, die een rol willen nemen in de realisatie ervan. Het zou versterkend werken als elementen van deze strategische koers worden meegenomen in de regionale Gebiedsagenda, RegioDeal en NOVI, POVI en GOVI's en overheden gaan ondersteunen om een integrale visie te ontwikkelen en te onderhouden.

Graag zijn we bereid met bestuurders van overheden, de eerste penta helix kwartiermaker stappen te zetten.

In afwachting van uw reactie,

Met vriendelijke groet,

Gepco de Kruijff

Voorzitter

Dijk van een Delta Foundation | HollandDelta

dekruijff@hollanddelta.eu

+31 (0)6 244 239 83

Bijlage:

20220711_Bijlage_Brief_DijkvaneenDelta_Speerpuntberaad_RenT_Agendapunt_4abc_Opgaven_2023-2025.pdf

1. Waarom deze opgave

[R&R] Rivierbeleving & Recreatieplaatsen: De rivieren zijn volop in ontwikkeling. Water en hoogvlakten hebben een aantrekkingskracht op toeristen. Op dit moment is er winst te halen in gemeente- en rivier overstijgende samenwerking om de beleving van de rivieren naar een hoger niveau te tillen.

[AT] AgroToerisme: past bij het DNA van de regio. Het gaat hierbij specifiek over beleving van het agrarisch bedrijf. Categorieën daarbij zijn: activiteiten, logies, streekproducten, eten & drinken, evenementen en routes.

[CL] Cultuurhistorische Landmarks: De regio kent een rijke geschiedenis waarvan vele resten aanwezig zijn. Niet alle cultuurhistorische landmarks zijn zichtbaar/beleefbaar, er is nog veel onbenut potentieel. Door het versterken van de zichtbaarheid en beleefbaarheid van de cultuurhistorie wordt de regio voor een bredere doelgroep interessanter. Met name de inzichtzoeker zal hierdoor meer aan de regio worden gebonden.

[RP] RegioPromotie: Regionale samenwerking is nodig om op de juiste momenten de juiste iconen te promoten zodat de toerist verleid wordt een bezoek aan één van de streken te brengen en vervolgens langer wil blijven in onze regio en/of terug wil komen. De kracht hierbij zit in onze totaalaanpak en ons totaalpakket.

Feedback:

De realisatie in 2021 van 2 Werelderfgoederen nl. UNESCO Werelderfgoed 'Hollandse Linies' en UNESCO Werelderfgoed 'Limes' in onze regio rechtvaardigt een stevige koerswijziging van de regionale Recreatie en Toerisme strategie. Beide Linies met UNESCO status zijn een combinatie van **[R&R]** en **[CL]** aangezien de Linies een krachtige verbinding hadden met de rivieren. Het is daarom effectief om de verhalen van de cultuurhistorie te verbinden met het landschap, de delta van de rivier de Rijn en de Maas.

[AT] moet nu nog worden gezien als een niche, waarvoor een forse ontwikkelingsagenda moet worden opgetuigd. (mogelijk in samenhang met Vrijkomende Agrarische Bebouwing (VAB). Wij adviseren om de niche van **[AT]** onder te brengen bij **[CL]** en vanuit het gegeven, dat deze regio kan beschikken over velen typen van agrarische bedrijven en ook cultuur-historische boerderijen om aan de **[AT]** opgave te werken.

Wij zien nu een urgente regio-brede opgave, die aanzienlijk is, nl revitalisering vakantieparken. Veel parken en hotspotgebieden kampen met een neerwaardse spiraal, als gevolg van kwaliteitsverlies. Hierdoor gaat belangrijke kwaliteiten en capaciteit verloren. Een neerwaardse spiraal heeft een negatieve uitstraling op de gehele bestemming.

[RP] Regio promotie roept veel vragen op. Het kabinet heeft met de 2de kamer besloten om recreatie en toerisme vanuit de bewoners van een gebied aan te lopen en promotie richting bezoekers van buiten achterwege te laten. Dit is in rijksbeleid vastgelegd en tevens uitgedragen door NBTC. Dit betekent, dat het aan ondernemers en gemeenschappen is, om zelf *engagement* en *on-boarding* te doen van nieuwe gebruikers/bezoekers. Daarmee neemt de effectiviteit en efficiëntie van marketing en communicatie echter toe. Ons voorstel is om dit gedeelte in de strategie volledig te vervangen door een penta-helix Cluster aanpak met de 5 O's (Ondernemers, Onderwijs, Onderzoek, Ondernemende vrijwilligers, Overheid). Het kan doorgroeien naar een sterk Vrijtijds Cluster. Dit cluster kan zelfstandig tot een innovatie-roadmap kunnen komen en zorgdragen voor de uitvoering. Overheid doet mee binnen het Cluster, zoals de overheid ook binnen het High Tech Cluster van Brainport meedoet, maar zit niet solitair aan het stuur.

2. Doelstelling(en) - Ambitie

[R&R] “De vier hoofd rivieren (Nederrijn/Lek, Maas, Waal, Linge) en recreatieplassen binnen de regio inzetten voor het versterken van de toeristische potentie zowel in kwalitatieve als kwantitatieve zin (passend bij de draagkracht van de betreffende rivier)”

- (1) Sluit aan bij Gastvrije Waaldijk, Boven-Linge, Maassamenwerking en andere samenwerkingen/programma's op het gebied van waterrecreatie;
- (2) Zorgt voor verbinding tussen het water en het achterland;
- (3) Realiseer “passend” kwalitatief aanbod bij bestaande en nieuwe ondernemers;
- (4) Regio Rivierenland staat bekend als één van de “to visit” waterrecreatie gebieden in Nederland;

[AT] Doelstellingen: 1. Vitaliseren van het platteland door het koppelen van agribusiness met recreatie/toerisme. 2. Versterken bekendheid en imago van de regio via agrotourisme bij de doelgroepen inzichtzoeker, rustzoeker en verbindingszoeker door gezamenlijke focus op verhaallijn en inpassing van streekproducten. De ambitie is om meer grip op productontwikkeling te krijgen, sterkere samenwerking tussen ondernemers, Bureau Toerisme e.a. en de gewenste doelgroep aan te trekken. Vergunningverlening is een aandachtspunt.

[CL] Aangepast beleid waardoor meer ontwikkelingsmogelijkheden bij cultuurhistorische landmarks ontstaan, meer aanbod binnen de verhaallijnen van de cultuurhistorische landmarks, meer promotie en beleefbaar maken van verhaallijnen gericht op de inzichtzoeker en nieuwe wandel-, fiets- en vaarroutes langs cultuurhistorische landmarks.

[RP] 1. Een sterke marketing en promotie van de streken binnen de regio waardoor naamsbekendheid van alle streken stijgt en er spreiding van doelgroepen over seizoenen en streken plaatsvindt. Belangrijk is daarbij dat die belevingen in de etalage worden gezet, die de gewenste doelgroepen aantrekken. 2. Ontwikkelen van kennis (data). 3. Jaarrond toeristisch aanbod dat regionaal is afgestemd en elkaar versterkt zodanig dat bestemming Rivierenland veel te bieden heeft en bezoekers naar de verschillende streken worden geleid.

Feedback:

Doelstellingen en ambities kunnen wat ons betreft fors worden aangescherpt. Als bewoners van onze regio in 2030 € 1.5 miljard uitgeven aan Vrijetijd, Recreatie & Toerisme (in Nederland en buitenland), dan hebben we een opgave, om alleen al van deze groep meer omzet in deze regio vast te houden. In een duurzame wereld zal minder omzet naar het buitenland kunnen gaan, omdat er minder gevlogen moet en/of kan worden. We zagen tijdens de Corona crisis, dat we helemaal niet klaar zijn om onze eigen inwoners goed te bedienen op wandel en fiets afstanden in de regio. Als we stellen, dat iedere inwoners nog eens 2 gasten gaat uitnodigen om naar onze regio te komen, dan hebben we al een bruto groep, die kan besteden op jaarbasis, dan de regio nu kan absorberen.

Door **[R&R]** en **[CL]** anders in te richten kan worden gewerkt aan een krachtige combinatie, nl Rijn Maas delta waar tal van thema's goed op aansluiten en waarmee kruisbestuiving kan worden verkregen. We spreken dan over de water-Nexus. De relatie van de delta met cultuur: linies, steenfabrieken, etc. De relatie tussen de delta en natuur: ecosysteemdiensten als waterberging (Ruimte-voor-de-rivier), Landbouw/Tuinbouw, Logistiek, Vrijetijd.

3. Eind resultaat (wat wordt opgeleverd?)

[R&R]

- (1) De bestaande samenwerkingsverbanden/programma's nemen onze projectfiche doelstellingen over, waardoor een krachtige beweging ontstaat om ons gebied als één van de "to visit" waterrecreatiegebieden van Nederland op de kaart te zetten;
- (2) Er is fysiek en online informatie beschikbaar over het totale waterrecreatieaanbod;
- (3) Er is een netwerk van informatieposten langs het water (verbinding water & achterland);
- (4) Er is passend kwalitatief en kwantitatief aanbod, via kennis & innovatie bijeenkomsten, bij bestaande en nieuwe ondernemers. We richten ons niet op massa toerisme, maar een gebalanceerde groei door een betere match tussen vraag en aanbod.
- (5) Er melden zich meer ondernemers aan bij het RSF om het aanbod te ontwikkelen/versterken/verbeteren rondom het thema water

[AT]

1. Meer kwalitatief aanbod in agrotourisme door o.a. inbedding op bestaande agrarische bedrijven (bijv. fruitstallen langs routes, beleving van streekproducten);
2. Goede structurele samenwerking tussen (bestaande) ondernemers, gemeenten, Bureau Toerisme e.a.;
3. Inzetten promotiemiddelen om de gewenste doelgroep te trekken (middels gezamenlijke focus op verhaallijn en inpassing van streekproducten)

[CL]

- Promotie van verhaallijnen met cultuurhistorische landmarks waardoor met name de inzichtzoeker vaker de regio bezoekt. (Business to consumer).
- Hanzesteden, Nieuwe Hollandse Waterlinie, Limes en evt. Liberation Route bieden waarden die ingezet worden als verhaallijnen.
- Overzicht van beschikbare informatie over de cultuurhistorie voor promotieorganisaties en routemakers (op verschillende schaalniveaus) (Business to Business).
- Regiopromotie kan effectiever gebruikmaken van de beschikbare cultuurhistorische informatie en per leefstijl gericht inzetten.

[RP]

1. Toename naamsbekendheid van de streken: Bommelerwaard, Land van Maas en Waal, Betuwe
2. Structurele samenwerking tussen BT, lokale initiatieven en citymarketing organisaties.
3. Betere aansluiting in de promotie (op leefstijlen, Duitse markt) van toeristisch aanbod (d.m.v. thema's en verhaallijnen) in de periode van 1 oktober tot 1 april.

Feedback:

De resultaten, die worden verkregen zijn nog amorf en abstract. Voor de actoren van de penta-helix zijn SMART gemaakte ontwikkeldoelen en resultaatgebieden nodig. Wij stellen voor weer te gaan werken met een jaarlijkse Delta Conferentie, zoals we die in de jaren voor Corona hebben georganiseerd. Het voordeel is, dat daar een jaarlijkse innovatie-roadmap kan worden aangepak met een heel breed spectrum van actoren. Deze kunnen in kleine communities zelf doelen stellen en een roadmap maken voor realisatie. De overheid is hier één van de penta-helix partijen en kan dus eigen challenges laten meelopen, binnen deze Hackathon opzet.

4. Verband andere opgaven

[R&R]

- Gastvrije Waaldijk
- Boven Linge
- Spoor 3 'samenwerken aan thematische verhaallijnen' van de provinciale koersnotitie
- Regio promotie
- Regiodeal project Rivierbeleving
- Route programma's

[AT]

- Uitvoeringsagenda 'Beleef het in Gelderland' 2022 - 2023
- Campagne Gelderse Streken
- Projectfiche Regiopromotie
- Promotie activiteiten door Bureau Toerisme

[CL]

- Spoor 3 'samenwerken aan thematische verhaallijnen' van de provinciale koersnotitie
- Opgave Regiopromotie
- Visie op de Cultuursector (provincie Gelderland)

[RP]

- Spoor 1 'bekendheid vergroten' van de provinciale koersnotitie.
- Spoor 2 'het aanbod verbeteren' van de provinciale koersnotitie.
- Spoor 3 'samenwerken aan thematische verhaallijnen' van de provinciale koersnotitie.
- (Input uit) de andere 4 versnellingsopgaven.

Feedback:

Hier komt nu voornamelijk overheidsbeleid en uitvoeringsagenda's aan bod, waarvan het merendeel niet krachtig genoeg zal zijn, om transformatief (verandering en impact te veroorzaken) en generatief (inclusief, gaan partijen uit de penta-helix meedoen) te zijn. Wij stellen ondermeer voor, om meerdere maatschappelijke thema's te benoemen, die worden verbonden aan de regio-opgaven. Voorbeeld: gezondheid. Hoe kunnen we gezondheid, bewegen en sporten verbinden aan het landschap, natuur en cultuur. Dan kunnen bestaande uitvoeringsagenda's ten aanzien van gezondheid op Rijks-, provinciaal en regionaal niveau worden verbonden met landschap, natuur en cultuur in de regio. Voorbeeld: De jaarlijkse zwemklassieker Beusichem - Culemborg (de Lektocht) is de enige zwemwedstrijd, die in een rivier wordt gehouden. Prima verbinding van landschap, natuur, cultuur, vrijwilligers en community. Door deze vorm van bewegen te ontwikkelen op meerdere plekken in de regio en selectief bezoekers uit te nodigen mee te doen, snijdt het mes aan twee kanten: het verbetert de gezondheid en recreatie en toerisme worden verbonden met de kernkwaliteiten van de delta.

5. Projectteam + Financiering

[R&R]

- Bestuurlijk trekker: Maasdriel
 - Stuurgroep leden: Neder-Betuwe, Buren
 - Ambtelijk: Tomas Ooijevaar, Marco van Hoek, Jacomijn Appeldoorn
- Experts: Uiterwaarde, BT, Recron/Hiswa, NBTC, klankbordgroep lokale ondernemers
Financiën: subsidie aanvraag door aan te sluiten spoor provincie GLD & via het jaarplan streekmarketing Bureau Toerisme

[AT]

- Bestuurlijke trekker: Herma van Dijkhuizen
- Stuurgroep leden: Rutger van Stappershoef, Karl Maier
- Ambtelijk: Jacomijn Appeldoorn, Eva van Dijk, Marco van Hoek
- Financiële middelen: Voor 2023 is afgesproken per gemeente 5.000 euro vrij te maken voor extra middelen voor deze opgave.

[CL]

- Bestuurlijk trekker: Monica Wichgers
- Stuurgroep leden: Rutger van Stappershoef, ?
- Ambtelijk: Sander Booms, Eva van Dijk en Aline van Eijk
- Gevraagde inbreng RBT: Opzetten verhaallijn en promotie
- Financiële middelen:

[RP]

Bestuurlijk trekker: Rutger van Stappershoef
Stuurgroep leden: Willem Posthouwer, Ans Mol
Ambtelijk: Wesly Litjens, Tomas Ooijevaar, Aline van Eijk, Marco van Hoek
Gevraagde inbreng BTR: Herijking rol en werkzaamheden
Financiële middelen: subsidie Provincie, RSF, bijdrage BT

Feedback:

De budgetten zijn nagenoeg afwezig. Het is voor overheden niet effectief opgaven te benoemen, indien er geen middelen aan kunnen worden verbonden. Dan is het beter om het Cluster met een penta-helix roadmap te laten komen om vervolgens daaraan financieringstrajecten te verbinden vanuit een publiek-private-, business- of investerings-case. De overheid kan dan participeren “in natura” door zaken, waarvoor de overheid aan de lat staat, bijv het realiseren van Omgevingsvisies, met eigen uren te realiseren. Dat is helder en duidelijk. Daarmee worden geen verkeerde verwachtingen gewekt en daarmee kan de overheid zich richten op het verbinden of het tot elkaar brengen van partijen in de penta-helix. Ook Bureau Toerisme, Uiterwaarde en Economic Board zouden moeten worden onderworpen aan een ‘Fit-for-Purpose’ toets. De eerste twee stammen nog uit de vorige eeuw en zijn vrijwel niet doorontwikkeld naar spelers, die waarde kunnen toevoegen als onderdeel van een complex ecosysteem. Niet voor niets willen partijen, dan alles bij het oude laten, omdat daarmee hun rol en functie, nog opgerekt kan worden.

6. Tussenresultaten– Planning van de fasen

	[R&R]	[AT]	[CL]	[RP]
Q1 en Q2 2023	-Inventarisatie financiële middelen en capaciteit -Borging projectfiche doelstellingen in bestaande samenwerkingsverbanden / programma's waterrecreatie -Op leerbezoek bij andere recreatiegebieden -Watercampagne 2023 (kosten & dekking inventarisatie)	- Verdieping inventarisatie Inzoomen op activiteiten van de locaties en opstellen marketingcom.plan - 'activiteiten op het boerenerf' - Uitwerken scenario's voor effectieve aanpak afgestemd met aanpak regiopromotie. - 'streekproducten' - Versterking beleving binnen de regiopromotie.	Plaatsing panorama panelen met verwijzingen naar cultuurhistorische landmarks. • Inzet cultuurhistorische info in ontwikkeling stadswandelingen. • Cultuurhistorische info op maat snijden voor leefstijlen met name gericht op de inzichtzoeker	Plan van Aanpak streekgerichte benadering Betuwe; indien uitgevoerd door BT, extra budget benodigd van Betuwe-gemeenten. 0-meting online en offline communicatiemiddelen uitgevoerd (kruisbestuiving).
Q3 en Q4 2023	-Actieplan Kennis & innovatie bijeenkomsten met m.b.t. arrangementen, productontwikkeling en doelgroep specificatie rondom het thema water -Zowel fysiek als online "missend" informatiemateriaal is beschikbaar voor onze waterbezoeker	- Uitwerking productontwikkeling en promotie - Naar aanleiding van het marketingcommunicatie plan - Opstellen van het vervolgplan 2024 – 2025.	• Panelen markeren op info bestaande routes • Per streek panelen verbinden met fietsroutes. • Cultuurhistorische info op 'maat snijden' voor leefstijlen, met name gericht inzichtzoeker • Promotie van verhaallijnen via kanalen van BT	Rapportage analyse vastleggen en verbinden van de identiteit per streek (inclusief verschillen en overeenkomsten). Kruisbestuiving door gecombineerde identiteit van de streken en in kaart gebracht aanbod, postcodeverrijking en doelgroep(en).

Feedback Opgaven 2023-2024-2025

11 juli 2022

Q1 en Q2 2024	-Kennis & innovatie bijeenkomsten -Actieve begeleiding en activatie vanuit gemeenten richting waterondernemers voor RSF traject -Watercampagne 2024 (kosten & dekking inventarisatie)	- Uitvoer vervolgplan - Betrekken agrarische bedrijven en andere stakeholder (LTO, NFO). Hiervoor is extra capaciteit nodig. - Inventariseren extra financiële middelen (bv. Stichting Greenport, Fruit Tech Campus en LEADER project).	Inventarisatie van ontwikkelmogelijkheden bij cultuurhistorische landmarks in de gemeenten • Doorontwikkeling cultuurhistorische landmarks in lokale routes	Tussenmeting mate van kruisbestuiving tussen de drie streken. Uitgewerkte scenario's marketing en promotie onafhankelijk van betalende ondernemers (vertrekpunt: juiste iconen op juiste momenten in etalage). Bijeenkomsten voor het stimuleren van ambassadeurschap.
Q3 en Q4 2024	-Passend kwalitatief(water) aanbod bij bestaande en nieuwe ondernemers	- Uitvoer vervolgplan - Betrekken agrarische bedrijven en andere stakeholder (LTO, NFO). Hiervoor is extra capaciteit nodig. - Inventarisatie regelgeving / vergunningen voor agrarische bedrijven die agrotourisme willen toevoegen aan hun bedrijfsactiviteiten bij alle gemeenten.	Inbreng opgehaalde info in lokale platforms	Uitvoeringsprogramma communicatie-uitingen (offline en online) streek eigen maken (borden, TIPS, TOP's, panelen; websites). Promotieplan (met aandacht voor gedegen aansluiting op leefstijlen, Duitse markt) in het laagseizoen.
Q1 en Q2 2025	-Watercampagne 2025 (kosten & dekking inventarisatie) -Langs het water is een dekkend informatiepost netwerk -Onze regio staat bekend als één van de to visit Waterrecreatie gebieden van Nederland -Evaluatie & doorkijk	- Uitvoer vervolgplan - Afronding inventarisatie regelgeving/ vergunningen en opstellen Handreiking - Afronding en evaluatie projectfiche	Evalueren en eventueel aanpassen van de promotie van de verhaallijnen gericht op de inzichtzoeker(via kanalen van BT).	Promotie in het laagseizoen. Eindmeting kruisbestuiving. Streek eigen communicatie-uitingen (offline en online).

Feedback:

Deze planning is voor een overheid-centrische uitvoering mogelijk passend, maar voor een samenwerkend penta-helix 5 O's roadmap niet. Wij voorzien, dat dit het beste kan worden opgelost, door te gaan werken met een zg 'versioning' roadmap, zoals we die ook kennen bij software-ontwikkeling. Dit zou betekenen, dat in het voorjaar van 2023 alle actoren van de penta-helix van het regionale Recreatie & Toerisme ecosysteem samenkomen op een Delta Conferentie. In werkplaatsen, hackathons, prototyping sessies wordt dan gewerkt aan de Delta24 versie. Ook worden al zaken meegegeven (feed forward) voor de jaren 2025 en 2026, zodat actoren zich kunnen voorbereiden, inwerken en/of doorontwikkelen, voor deze Beta-versies. Dit kan alleen indien er krachtige zg. "Coring" is, zeg maar, een kern, waarop actoren kunnen ontwikkelen en bouwen.

Hiermee ontstaat een web aan ontwikkeltrajecten langs diverse hoofd- en subthema's, die allemaal verbonden zijn met het centrale bestemming Rijn Maas delta. Met het inhoud geven van deze unieke kwaliteiten geven de regio communities betekenis aan hun eigen activiteiten en deze vullen elkaar aan.

Het verdelen van thema's over bestuurders, lijkt ons in de fase niet adequaat. Omdat van alle bestuurders mag worden verwacht, dat ze de grote opgaven van de toekomstige Cluster kunnen ondersteunen, zullen ze kennis en ervaring moeten opdoen met meerdere penta-helix partijen. Mocht een verdeling van taken nodig zijn, dan zou een verdeling op schaalgrootte en/of korrelgrootte meer voor de hand liggen. Er zou dan 3 of 4 schaalgroottes benoemd kunnen worden bijv. 1) Micro: alles dat speelt op perceel, project en hotspot niveau. 2) Meso: alles dat speelt op regio niveau waarbij 8 gemeenten moeten aansluiten en samenwerken (bijvoorbeeld: omgevingsvisies, hoe 8 GOVI's te integreren naar een "ROVI" of Gebiedsagenda en RegioDeal voor Recreatie & Toerisme. 3) Macro: alles dat gaat over het verbinden van de regio in schaalniveau's, die erbuiten liggen, bijv NOVI, POVI, IRM, Gelderland Ruimte opgaven, Nationaal Landschap Rivierengebied, (aspring) Rijn Maas delta Nationaal Park, PAGW, Delta Programma, etc

Voor de feed forward van mogelijke strategieën 2023-2025 verwijzen we naar de brief.